

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Lakiehdotuksessa on monia kannatettavia esityksiä, kuten varhaisen tuen ja ohjauksen vahvistaminen sekä asiakkaiden tarpeiden oikea-aikainen tunnistaminen. Nostamme lausunnossa esiin ne seikat, jotka tuottavat uudistuksessa riskin lihastautia sairastavien henkilöiden välttämättömien sosiaalihuollon palvelujen saamisen esteeksi.

Koska sosiaalihuollon palveluja on hyväksyttävää varata niitä eniten tarvitseville, ei laissa voida puhua rinnasteisesti sosiaalihuoltoon yhteyttä ottaneista ja asiakkaista, koska asiakkuudet näyttäytyvät tämän lakiehdotuksen perusteella rajautuvan erityisesti palvelujen myöntämisen näkökulmasta hyvinvointialueen määrittelemälle rajatulle kohdejoukolle. Varsinkaan tilanteessa, jossa lain uudistus perustuu näinkin vahvasti säästötavoitteisiin. Pahimmillaan mahdollisuus vastata sosiaalihuoltolailla ennaltaehkäisevästi estyy ja sosiaalihuoltoa kohdennetaan vain erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden määritelmän täyttäviin henkilöihin. Jos mahdollisuus saada tuentarvetta vastaavia palveluja heikkenee uudistuksen myötä, palvelut ohjautuvat korjaaviin toimiin jopa enemmän. Tällöin uudistuksen tavoite ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin painottumisesta ei toteudu.

Vaikka vammaisiin henkilöihin kohdentuvaa sosiaalityötä järjestetäänkin useimmiten osana vammaispalvelulain mukaisten erityispalvelujen toteuttamista, olisi tärkeä ymmärtää sosiaalihuoltoa järjestäessä, että kaikkien vammaisten henkilöiden palveluja ei järjestetä vammaispalvelulain perusteella, vaan vammaispalvelulain kohderyhmä on rajattu uuden lain jälkeen entistä tiukemmin.

Sosiaalihuollon arviokeskeisyys korostuu tilanteissa, joissa hyvinvointialueilla on taloudellisia haasteita ja sosiaalityöntekijät ovat ns. portinvartija-asemassa palveluihin hyväksymisen tai hyväksymättä jättämisessä. Lakiehdotuksen perusteella tilanne ei muutu tukipainotteisemmaksi, jos resurssit ovat liian niukat vastaamaan asukkaiden tuen tarpeisiin. Pahimmillaan asiakkaan tulee aina tehdä hakemus palvelusta, jotta saisi kielteisen päätöksen ja mahdollisuuden tehdä oikaisuvaatimus? Hyvä, että oikeus hakea palvelua suoraan säilytetään uudistuksessa.

Asiakasprosessista syntyy esityksessä sekava vaikutelma. Lain tulkintaa heikentää se, että prosessia on kuvattu eri osioissa eri tavalla. ”Sosiaalihuollon ammattihenkilön henkilökohtaiseen tapaamiseen pääsyn varmistaminen” (HE s.166) Esityksessä on virhe, koska lailla ei ole nimenomaisesti määritelty keskustelua sosiaalihuollon ammattihenkilön kanssa tapaamiseksi, vaan yhteydenotoksi.

Prosessi on ymmärrettävä siten, että kaikille yhteyttä ottaneille tehdään tuentarpeen arviointi, jotta voidaan arvioida palvelujen tarve, joka johtaa päätöksentekoon ja palvelujen saamiseen. Ilman tarpeen arviointia sosiaalihuollon ammattilainen ei voi päättää jatkuuko yhteydenotto asiakkuuteen. Miten tuentarpeen arviointi eroaa palveluntarpeen arvioinnista tosiasiallisesti, muuten kuin asiakassuunnitelman kirjaamatta jättämisellä? Jos aikaisemmin neuvonta-yhteydenotosta ei ole tehty asiakaskirjausta, on se tämän muutoksen jälkeen tehtävä jokaisesta neuvontaan liittyvästä yhteydenotosta. Tämä herättää kysymyksen, tuleeko kirjaamisvelvoite vähenemään niin paljon, että lakimuutoksessa arvioitu henkilötyövuosimäärä toteutuisi?

Olisi hyvä edelleen, että tuen tarpeessa olevalla henkilöllä on mahdollisuus valmistautua arviointiin etukäteen. Käytäntö on tukenut sekä asiakkaan asemaa että työntekijän tekemää työtä. Palveluntarpeen arviointi on ollut sosiaalipalvelujen prosessi, jossa kirjaus on sen yksi osa. Työntekijöiden vaihtuessa tieto asiakkaan tilanteesta siirtyy parhaiten asiakassuunnitelman välityksellä. Käytännössä tuen tarpeiden lisäksi on syytä arvioida palveluntarve, joten sen poistaminen laista ei ole perusteltua.

Koska ehdotuksessa tuen tarpeen arviointiin ei muodostuisi subjektiivista oikeutta, eikä palveluiden myöntäminen välttämättä edellyttäisi erityistä tuen tarpeen arviointia, esitys heikentää asiakkaiden oikeusturvaa. Vammaispalvelulaki korostaa ensisijaisten palveluiden myöntämistä vammaispalvelujen sijaan tilanteissa, joissa ne ovat sopivia ja riittäviä. Siten sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut voivat olla vammaisen ihmisen palveluja hänen koko elämänsä ajan. Vammaispalveluissa asiakkaan osallisuus ja asiakassuunnitelman kirjaus on nostettu merkittäväksi lähtökohdaksi asiakkaan palvelujen järjestämisessä. Mikäli vammaispalvelujen asiakas saa sosiaalihuoltolain palveluja osana vammaispalvelujaan, miten sosiaalihuoltolain mukainen kirjaus

asiakassuunnitelmasta, johon ei ole subjektiivista oikeutta suhteutuu vammaispalvelujen asiakkaan subjektiiviseen oikeuteen asiakassuunnitelmaan sekä palvelutarpeen arviointiin? Siirtyykö tämä vammaispalvelujen sosiaalihuollon tehtäväksi myös sosiaalihuollon palvelujen osalta?

Lihassairauden johtaessa sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain mukaisten palvelujen tarpeeseen, on kyseessä tilanne, jossa toimintakyky ei parane, vaan säilyy heikentyneenä tai etenevissä lihastauksissa heikkenee ajan kanssa. Näille asiakkaille ei riitä ohjaus ja neuvonta, vaan asiakassuunnitelma tulisi laatia. Asiakkaalla tulee säilyä oikeusturva myös tilanteessa, jossa palvelujen kriteerejä kiristetään taloudellisten niukkuuden aikana.

Omatyöntekijästä ehdotettu säännös mahdollistaa käytännön, jossa olemassa olevista omatyöntekijöistä luovutaan. Keitä ovat ne asiakkaat, jotka eivät hyödy siitä, että jollain työntekijöillä on heidän asiansa kokonaisuus hallussa. Harvinaisissa lihassairauksissa merkittävä kuormituksen tekijä itse sairastaville henkilöille on juuri se, että joutuu toistuvasti kertomaan oman tilanteensa eri viranomaisissa. Asiasta tulee tehdä vielä melko kattava kuvaus omasta toimintakyvyn haasteestaan, koska lihassairauksia ei tunneta. Asiakas ei aina itsekään osaa kuvata omaa toimintakykyään suhteessa palveluntarpeeseen, jonka vuoksi lihastautia sairastavissa on joukko palvelujen väliinputoajia. Kuka vastaa asiakkaan palvelujen laadun toteutumisesta, jos asiakkaalla ei ole nimettyä omatyöntekijää?

Matalan kynnyksen kasvatus- ja perheneuvonta alkaa olla viimeisiä kaikille tarpeessa oleville lapsiperheille suunnattuja vanhemmuuden tuen palveluja. Siinä lyhyessä interventiossa saavutetaan ennaltaehkäisevää vanhemmuuden tukea, joka on vaarassa supistua tai kadota, jos se rinnastetaan lastensuojelun perhetyöhön. Kasvatus- ja perheneuvontaan usein hakeudutaan itsenäisesti, mutta perhetyö on lastensuojelun väline ennen huostaanottoa. Nämä voivat olla lastensuojelun asiakkuuksissa käytössä myös samaan aikaan, muttei se tarkoita, että kyseessä olisi päällekkäisiä palveluja, vaan eri lähestymistapa.

”Jo aiemmin tehdyt sosiaaliturvaan kohdistuvat leikkaukset yhdessä tehtyjen asiakasmaksujen korotusten ja itselle maksettavaksi jäävien lääkekustannusten kasvun kanssa kohdistuvat pienituloisten, paljon palveluja käyttävien iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden toimeentuloon erityisen voimakkaasti.” Huomionarvoista, että vammaispalvelulain tiukentunut tulkinta on johtanut tilanteeseen, jossa aikaisemmin vammaispalveluja saaneet ryhmät eivät pääse vammaispalvelujen piiriin. Sen vuoksi vammaispalvelulaissa oleva suoja säännös ei turvaa tilanteessa, jossa vammaiset ihmiset ohjataan ensisijaisten sosiaalihuollon palvelujen piiriin. Tällöin sosiaaliturvaan kohdistuneet leikkaukset kasaantuvat samoille henkilöille kuin asiakasmaksujen korotukset. Lisäksi asiakasmaksulain 11§ kertyneet kokemukset ovat olleet negatiivisia. Hakuprosessi on kuormittava ja harvoin maksualennuksia myönnetään. Sen sijaan edelleen toimeentulotukea myönnetään näissä tilanteissa. Eläkkeensaajiin kohdistuneet sosiaaliturvaetuksien leikkaukset eivät kohdistu ainoastaan vanhuksiin, vaan myös nuoriin perheettömiin työkyvyttömyyseläkkeellä oleviin vammaisiin henkilöihin.

Vammaisvaikutusten arvioinnista puuttuvat kotiin annettavia palveluja käyttävien sosiaali- ja terveydenhuollon maksujen yhteisvaikutus. Vaikutukset on arvioitava myös niiden vammaisten osalta, jotka eivät ole oikeutettuja vammaispalvelulain asumisentukeen, jonka perusteella

sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ovat maksuttomia. Asiaksmaksujen korottaminen muuttaa merkittävästi heidän tilannettaan.

Valmisteluun käytettävissä olleen ajan rajallisuus korostui esityksen muiden toteuttamisen vaihtoehtojen kirjauksissa. Sosiaalihuoltolain huonosti tehdyllä uudistuksella voi olla merkittäviä negatiivisia seurauksia, jonka vuoksi ehdotamme, että sosiaalihuoltolain uudistusta ei toteuteta hallituksen esittämällä tavalla, vaan jatketaan huolellista sosiaalihuoltolain uudistusta. Sosiaalipalvelujen puute tulee johtamaan terveydenhuollon kustannusten kasvuun, mikäli asiakkaat jäävät vaille tarvitsemiaan palveluja. Ilman tietoa hyvinvointialueen tarjoamista palveluvaihtoehtoista, ei sosiaalihuoltoon olla yhteydessä tuentarpeen vuoksi.

”On tilanteita, joissa asiakas voisi esimerkiksi tarvita selvästi sosiaalihuollon ammatillista asiantuntijatyötä konkreettisempaa apua.” (HE s. 219) Esimerkkinä tulisi olla myös vammaisuudesta johtuva tuen tarve.

Ikääntyminen ei saa automaattisesti olla peruste noudattaen erityisen tuen tarpeen huomiotta jättämiseen, jos henkilö täyttää muut perusteet erityisen tuen tarpeelle, jotka koskevat väestöä, joihin ei sovelleta vanhuspalvelulakia.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

-

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

-

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

-

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

-

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

-

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

-

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työkäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

-

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

HE-luonnoksen ehdotus, että tuen tarpeen arvio voidaan kirjata ”esimerkiksi asiakaskertomusmerkintänä tai tilannearviona taikka osaksi vireilletulon asiakirjoja tai asiakassuunnitelmaa” on riittämätön ja epätasällinen ja vaarantaa sekä asiakkaan että sosiaalihuollon ammattihenkilön oikeusturvan. Tuen ja palvelujen tarpeen arvioinnin kirjaamisesta, sitä koskevasta asiakirjasta ja asiakkaan oikeudesta saada tehty arviointiasiakirja säädetään täsmällisesti ja velvoittavasti erikseen. -> Tämä ei siis ole luonnoksessa vaan on ainakin meidän vaatimus: Tuen ja palvelujen tarpeen arvioinnin kirjaamisesta, sitä koskevasta asiakirjasta ja asiakkaan oikeudesta saada tehty arviointiasiakirja säädetään täsmällisesti ja velvoittavasti erikseen.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

-

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

-

Perustelut tiiviisti?

-

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

-

Perustelut tiiviisti?

-

Kuosmanen Sari
Lihastautiliitto ry